

TRANKEBAR I BRENNPUNKTET DEN LUTHERSKE KIRKE I INDIA FEIRER 250-ÅRS JUBILEUM

av

ARNO LEHMANN

Det er et interessant spørsmål hvilken dato etter 1517 som skal ansees som den viktigste innenfor den lutherske kirke. Indiske lutheranere har ment at den viktigste dato siden 1517 er året 1706. Det har de rett i når de med det i første rekke tenker på India. For den 9. juli 1706 satte den lutherske kirkes første misjonær sine ben på indisk jord. Det skjedde i Trankebar på Koromandelkysten. Med denne dato begynner den lutherske kirkes historie i India.

Men hvor viktig denne dato er og må være for våre indiske venner, innskrenker de ikke betydningen av den til bare å gjelde India. De ser nemlig betydningen av den 9. juli 1706 i at den lutherske kirke den dagen forlot sitt snevre område, tok skrittet over havet til Asia og dermed for første gang ble verdensomspennende.

Nå er det riktignok ikke så at den lutherske kirke tidligere ikke hadde gjort noe som helst i misjonshenseende. Allerede i det 16. århundre hadde lutherdommen prøvd å omsette Luthers misjonstanker (som er mer tallrike og inntrykksfulle enn det ofte synes) i handling. Det kan man lese om hos W. Elert (*Morphologie des Luthertums*, b. I, s. 336 ff.). Man burde heller ikke lenger overse at den første oversettelsen av Luthers lille katekisme til et «misjonsspråk» var ferdig alt i 1648, nemlig svensken Joh. Campanius' oversettelse til Delaware-indianernes språk. Den ble trykt i Stockholm så tidlig som 1696.

Men ellers har de indiske lutheranerne rett så langt: den lutherske kirkes egentlige initiativ til å drive hedningemisjon, det første som ble utført planmessig og i større målestokk og som kom til å vare ved, ble tatt i 1705/1706.

Dette første tiltak av større og mer målbevisst art var svært uanselig. Denne uanselighet viste seg i omstendighetene så vel som i ledelsen, i midlene så vel som i menneskene. Men i den dynamiske uanselighet skjedde det store ting. Derfor kunne man skrive hele begynnelseshistorien til den lutherske kirke i India under overskriften «Det uanseliges mirakel».

Det foreligger en ganske ny fremstilling av den såkalte Dansk-Halleske misjon, som Det lutherske kirkeforbund i India har anmodet forfatteren av denne artikkelen å skrive.¹ Vi henviser dem som søker mer materiale samt kildeangivelser, til denne boken.

Det var en konge, Frederik IV av Danmark, som ga impulsen til dette lutherske misjonsarbeid. Han var sterkt opptatt av at den lutherske kirke ennå ikke var blitt misjonsaktiv. Riktignok fantes det danske prester i Trankebar på den tiden, på samme måte som det var hollandske og engelske prester for de respektive menigheter. Men med sin besynderlige begrensning av vitneplikten og den kristelige tjenesteplikt overhodet overfor alle mennesker, gjorde disse herrer ikke noe for og mellom hedningene. Heller ikke strålte det noe lys ut fra deres menigheter. Tvert om viste de européiske kristne seg som en hindring for misjonsarbeidet, ja, som den største av alle hindringer. Det fastslo allerede de første misjonærene. De kalte seg «Kongelige danske Missionarii». Dette vakte — sammen med det faktum at misjonen var satt i gang av en konge — mistanke om at det her kunne være tale om en kolonimisjon.

Faktisk var Trankebar (siden 1620) en dansk koloni. Men det skal her slås fast at Trankebar-misjonen var en tvers igjennom kirkelig misjon. Det finnes i den ikke noe av slike ting som også på den tiden syntes å høre til en «kolonimisjon». De egentlige «misjonsdirektører», August Hermann Francke og hans sønn, sørget nidkjært for å holde misjonens kirkelige karakter intakt.

Om enn misjonens egentlige øvrighet var i København, så kom

¹ Arno Lehmann: *It began at Tranquebar: The History of the First Protestant Church in India* (Madras 1955). Tysk utgave: *Es begann in Tranquebar. Die Geschichte der ersten evangelischen Kirche Indiens* (Berlin 1955). Svensk utgave: *Det hände i Trankebar* (Uppsala 1956).

likevel meget tidlig den faktiske ledelse av arbeidet til å ligge i Halle. Før ikke bare de første, men også de *fleste* misjonærer i den Dansk-Halleske misjon var tyskere. De kom fra Halle og ble tatt ut av mennene i Halle. Ikke slik å forstå at tyskerne bød seg fram og trengte seg inn i det danske arbeid. Mye heller kan en si at de kom fordi de ble kalt. Danske teologer lot seg nemlig ikke oppdrive, og etter biskop dr. Bornemanns dom skulle de være «non idonei ad hoc opus» (dvs. ikke skikket til dette arbeidet). Av den grunn falt kongens betydningsfulle ord til den tyske hoffpredikant dr. Lützens: «Skaff nå *De* folkene til oss, herr doktor!» Og da Lützens «så denne ild flamme opp, sanket han brenne med glede».

Lützens utførte oppdraget: han utba seg «zwey feine subjecta» fra Tyskland, nemlig Heinrich Plütschau og Bartholomäus Ziegenbalg. Og — som det senere ble sagt også om herrnhuterne — de samrådte seg ikke med kjød og blod; uten avskjed og endog uten sine bøker dro de til København. Der underkastet de seg en prøve og ble ordinert. Ved ordinasjonen ble de — idet den daværende danske skikk ble fraveket — forpliktet på hele Konkordieboken. Den 29. november 1705 gikk de ombord på det danske skip «Princessa Sophia Hedwiga». Den 30. november 1705 løp skipet ut. De første lutherske misjonærer var på vei til Asia!

Også denne dato har kirkehistorisk betydning, ikke minst av den grunn at det dessverre bare så altfor ofte under skrivningen av misjonshistorien blir til at William Carey, som dog ikke kom til Nord-India før 11. november 1793, kalles «den protestantiske misjons far», til at misjonsarbeidet bare er 150 år gammelt, eller til at det var herrnhuterne som innledet misjonsaktiviteten. Sannheten er at Ziegenbalg for lengst var død etter å ha utført sin gjerning som kirketifter og kirkebygger, som oversetter og språk- og religionsforsker, og at også menn av Christian Friedrich Schwarz' og Ph. v. Fabricius' format hadde gjort sitt verk før William Carey viste seg i billedfeltet. Faktum er at grev von Zinzendorf etter sitt eget vitnesbyrd ble «misjonsmann» ved de første Trankebarmisjonærers beretninger, ved sin personlige omgang med dem og ved sitt lange liv i den Halleske misjonsluft.

Det var også Trankebarmisjonærenes beretninger som utløste herrnhuternes Sør-Afrika-arbeid, som startet så tidlig. På vei til India hadde de nemlig mellomlandet ved Kapp Det Gode Håp og derfra skrevet hjem om hottentottene.

Den andre kirkehistoriske dato som en luthersk teolog bør huske som en betydningsfull dato fra de første tre hundreår av sin kirkehistorie, er 9. juli 1706. Denne dato er foranledningen til jubileumsfestlighetene i Trankebar i 1956. Dette jubileet feires av den lutherske kirke som er synlig mellom oss som en frukt av det gamle arbeid, nemlig Tamil Evangelical Lutheran Church. Under feiringen vil den nåværende biskop dr. Sandegren, som den siste europeiske leder av kirken, overrekke hyrdestaven og bispeembetet til den første indiske biskop, dr. Manikam, under nærvær av mange representanter for Det lutherske verdensforbund. Dermed har man nådd det siste og etter vår mening for lengst «forfalne» utviklingstrinn i overgangen fra misjon til autonom kirke.

Bartholomäus Ziegenbalg er blitt et forbilde for hele det lutherske misjonsarbeid, og særlig for arbeidet i India, som senere Leipzigermisjonen og Svenska Kyrkans Mission trådte inn i. Han kunne blitt en «korttidsarbeider», en «going home missionary», for også han var bare ansatt for 3 eller 5 år. Men etter hvert som han trengte dypere inn i språket og begynte å studere heden-skapet i de litterære kilder og slik det ble praktisert, bestemte han seg til å se på misjonærgjerningen som et livskall. Det fordret mannen helt og ville — så snart han hadde lært å beherske språk og forhold — måtte utføres i India, blant landets barn, tamulene.

Ziegenbalg lærte seg tamil slik at han kunne snakke som en tamuler. I de tre første år leste han «nesten ikke noen tyske eller latinske bøker» — det gikk bare på tamil. Fra tidlig til sent lærte, hørte og snakket han. Mange tamulske bøker lot han lese opp for seg hundrer av ganger, inntil han behersket hvert ord og hvert idiomatisk uttrykk og inntil han lærte å tenke indisk. Ivrig samlet han titusener av gloser til en prosa-ordbok og likeså til en ordbok i det kunstrike dikterspråket. Dermed skapte han

grunnlaget for Tamil-English Dictionary, som ble trykt i Trankebar og som brukes den dag i dag. Ziegenbalg skrev også en Grammatica Damulica, som ble trykt i Halle: «Halae Saxonum, Litteris & impensis Orphanostrophei MDCCXVI».

Den første lutherske Asia-misjonær ble språkforsker. Men for teologen skulle denne grundige kunnskap bare tjene som verktøy i forkynnelsen og i oversettelsesarbeidet. Han har forresten også skrevet andre ting på tamil. Men kronen på hans språklige verk er oversettelsen av kirkens bøker: Bibel, katekisme og salmebok.

Luthers lille katekisme var ferdig først — den første oversettelse til et asiatisk språk. Den trengte han til undervisningen av skolebarna og katekumenene: «Fordi jeg på det tidspunkt hadde et sterkt behov for den». Den 28. juni 1707 var manuskriptet ferdig. Det ble så skrevet av mange ganger og senere også trykt.

«Fundamentet til opprettelsen og fortsettelsen» av misjonsarbeidet var for ham selvsagt «oversettelsen av Guds ord». «Under innerlig bønn» begynte han den 17. oktober 1708. Den 31. mars 1711 hadde han hele Det nye testamentet ferdig på tamil, selv om han uten skyld hadde måttet sitte som den danske kommandants fange i et «svettehull» fra 19. november 1708 til 26. mars 1709. Oversettelsen ble foretatt ut fra grunnteksten og ved bruk av alle slags hjelpemidler. Trykkingen var ferdig den 13. juli 1715 etterat det første utkastet var blitt forbedret om og om igjen. Det gamle testamentet tok Ziegenbalg fatt på så snart han hadde gjennomført oversettelsen av Det nye testamentet. Han kom ikke lenger enn til Ruts bok, for allerede den 23. februar 1719 døde «patriarken for de evangeliske misjoner blant tamulene».

Som misjonsarbeidets prototype hadde Ziegenbalg også tenkt på en tamil sangbok. Hans barn skulle synge, og også sanger i tamulsk versemål og på tamulsk vis. Den 24. januar 1715 utkom den første sangboken på trykk. Den inneholdt 48 sanger.

Det er typisk at den første lutherske Indiamisjonær også er blitt religionsforsker, og da i første rekke dravidolog. Det er og

blir et forbilde hvor intenst og grundig Ziegenbalg beskjeftiget seg med den religiøse omverden. Forutsetningen for dette var hans språkkunnskap. Han snakket med hinduer og muhammedanere, han førte en stor korrespondanse med dem og gjennomgransket litteraturen. Hans «Bibliotheca Malabarica» gir et overbevisende vitnesbyrd om hans flid. Resultatene av hans forskerarbeid er tilgjengelig for oss: «Genealogie der Malaberischen Götter» og «Das Malabarische Heidentum» samt hans «mindre skrifter» som inneholder NIDIWUNPA, KONDEI WENDEN og ULAGA NIDI. Riktignok fant han liten forståelse i Halle. Der mente man at han var utsendt for å bekjempe hedenskapet, ikke for å utbre det litterært i Europa. Av hans 16 verker har de tre nevnte hatt en lagnad som vel er sjelden i litteraturhistorien og enestående i indologien: de ble slik som de forelå funnet verdige til trykning etter henholdsvis 154, 215 og 222 år! Lykkelige er vi som har slike gullgruver.

Med rette holdt pionérmisjonæren kunnskap om sedene i deres ulike former, om hele det indiske levevis og om religionen, som i detalj bestemte livet for inderne, for å være uvurderlig for hedningeprekenen. Flittig satte han seg inn i disse ting — i Trankebar og på anstrengende reiser, som han måtte foreta i oksevoغن.

Til forskjell fra Ziegenbalg skaffet hans kollega seg god rede på tamulenes medisinske litteratur. Om det vitner hans «Malabarischer Medicus», et skrift «som gir en kort underretning, dels om hva slags prinsipper disse hedninger driver sin medisin etter, dels om hvordan og med hvilke medikamenter de behandler sykdommer».

Også senere, ja like inn i vår tid, er det utgitt religionsvitenskapelige arbeider av misjonærer. For hele arbeidet, fremfor alt når det gjelder dannelse av menigheter og oppbygging av kirker, har de første misjonærer vist veien. Allerede den gang ble alle viktige spørsmål tatt opp, og tatt opp riktig.

Dette er lett å si. Men saken selv er bemerkelsesverdig, for de første misjonærer kom uten erfaring inn i sin kirkes pionérbeskrivelse. Ledelsen manglet også erfaring. Dessuten var den vanskelig å få kontakt med på grunn av den langsomme og svært

tilfeldige skipstrafikken. Det fantes intet misjonsvitenskapelig tidsskrift og ingen kolleger hvis råd man kunne dra nytte av. Derfor var alle avgjørelser førstegangsgjørelser som ble fattet gjennom vedholdende bønn. Man må også legge til at Ziegenbalg kom til India som en helseveik mann, at han bar den «uvanlig store heten» uten å klage — og det uten å bruke den fjærlette tropedrakten man bruker i dag (for den gangen bar man også der klær av tykt stoff samt undertøy og dertil også parykk), og at han måtte arbeide og lære i denne stekende varmen. Han fikk helle ikke sin årlige ferie i de kjølige fjellene, som hver nybegynner i våre dager blir forunt. Legger man alt dette sammen, kan man bare undre seg over hans store mengde arbeid og alt han ydet både innenfor det egentlige misjonsområde og på det vitenskapelige felt. Slik virket Gud mye ut av lite og fullendte underet gjennom det uanselige.

Enkelthetene i arbeidet kan vi ikke her gi noen fremstilling av. Vi nøyer oss med å vise til den fullgode behandling og løsning av det vanskelige kasteproblemet. Helt fra begynnelsen av var parolen: «Overvinn systemet innenfra», i motsetning til den lovmessige håndhevelse som nok er mulig, og som senere også er fordret og praktisert av andre. Lutheranernes varsomhet var ingen halvhet. Allerede den gang fantes det bare en nattverdkalk for alle, for kastefolkene som for pariaene.

Det var intet «lunkent evangelium» de første lutherske misjonærer brakte sine tilhørere. De ga dem *hele* evangeliet og Bibelen som Guds sanne ord, uten å trekke fra eller legge til noe av egen oppfinnelse. At de skulle være gått ut til hedningene med Konkordieboken under armen, er bare ondsinnet mistenkeliggjørelse. Nei, ganske enfoldig og bibelsk forkynte de den korsfestede Frelser, redningsmannen fra synd, død og djevel (som for dem ennå var en virkelighet og som de også så i funksjon i hedenskapet). For dem var misjon sjelevinnerarbeid og intet annet. Men ingen vil finne blind iver og umåtelig omvendelsesmani hos «pietistene fra Halle».

Hvis de hadde villet, dvs. hvis de hadde *gjort* det lettere å bli en kristen, ville de kunnet melde om større resultater. Nei, grun-

dig og nøkternt la de grunnen gjennom en god undervisning. De avviste ettertrykkelig enhver tvang. Heller ikke var undervisningen avsluttet i og med dåpen, for som hallensere visste de hva en mangesidig katekisasjon betydde for unge som for gamle.

Hele arbeidet ble gjort under store vansker og trengsler, ja, til og med fiendskap og forfølgelse. I de «halleske meldinger», det første misjonsblad (som også Goethe leste), kan man på 15 sider finne anført 180 grunner for arbeidets vansker. Blant dem gjelder hele 32 «forskjell på kaster».

En har sagt at når man virkelig prøver å omvende en indisk hedning, er det like så vanskelig som om man ville trekke ut en øyentann på en levende tiger. Og likevel fremsto menigheten.

Selvsagt ble det sagt at menighetslemmene var «riskristne», som man hadde «kjøpt» ved understøttelse. I virkeligheten måtte katekumenene arbeide, man lot dem til og med strikke strømper. Og når det i tilfelle av stor nød måtte gis hjelp, f. eks. fordi katekumenene ble forfulgt og fratrukket sitt ernæringsgrunnlag, så bør man ikke anse menneskelig hjelp og kristen kjærlighet som noe uvanlig.

Trankebarmenighetens kirkebok gir oss inngående opplysninger om menighetslemmenes yrker og også om hvilke kaster de tilhørte. I 1720 var det ikke mindre enn 147 sudraer av 250 kristne. Mindre enn halvdelen var kasteløse.

Kirken som ble byggd allerede i 1707, viste seg snart for liten for de kristne og for de hedninger og muhammedanere som kom for å høre. Trass i den kroniske pengenød (allerede den gang!) bygde man — uten å ha betalingen klar — den store Ny-Jerusalemkirken, som står den dag i dag. Et troens byggverk. I den hviler de jordiske levninger av misjonæren og grunnleggeren Ziegenbalg. I den ble de første indiske diakonisser innviet. I den fant bispevigslene sted, og i denne eldste lutherske kirke i Asia vil også den nye biskopen, inderen dr. theol. Rajah B. Manikam, bli innsatt i sitt høye embete den 14. januar 1956. Her og i de mange andre menigheter av den lutherske tamulkirke synger man de «lutherske kjernesalmer», som den store oversetteren Fabricius har skjenket dem hundrevis av. Her leser man frem-

deles bibeltøkstene fra den «gyldne oversettelse», som det igjen er Fabricius som har fullført. I denne kirken holdes hele arven fra en svunnen tid ved lag.

Helt fra først av er denne kirken bygd som en luthersk kirke av lutherske kristne. Det gjelder om hjemmeledelsen, og det gjelder om feltarbeiderne. Hvor sterke var ikke de ordene som August Hermann Francke formante sine brødre med, at de stadig på ny måtte studere bekjennelsesskriftene! Visstnok møter vi i Trankebarmisjonen et av de første ekumeniske samarbeids-tiltakene. Tyskere, dansker og engelskmenn (som bl. a. ga det første trykkeriet) arbeidet her sammen. Men kildene sier helt klart at arbeidet hadde et luthersk preg, som man holdt fast ved om enn anglikanerne mislikte «den tyske lutheranisme» (mens de selv befordret anglikanismen) og som de satte opp mot de første unionsforsøk. Misjonærene var luthersk ordinert. Og de holdt sitt løfte og skammet seg ikke over sin enfoldige tillit, som ga dem en ydmyk sikkerhet om den sannhet som var gitt dem. At troskapen ikke gjorde dem trangsynt, var misjonærene et bevis på. Men allerede de visste at en luthersk kirke må ta seg selv alvorlig om andre skal ta den alvorlig. De lutherske pietistenes troskap var ikke høylydt. De hadde ingen trang til høy-mælte konfesjonelle deklarasjoner, — det viser også kildene. Glad og enfoldig levde man sitt troslov og hang ikke til enhver tid — billedlig talt — den lutherske kirkefane ut av vinduet. Men huset selv var luthersk, — det gjaldt særlig læren og alteret. Dette kan man betvile eller angripe, men man kan ikke viske disse fakta ut av kildene.

Hvor beskjedent det lutherske særdrag var, ser man på ett punkt: I løpet av de første 150 år ble, av alle bekjennelsesskriftene, bare Luthers lille katekisme oversatt. Først i 1856 fulgte Augustana, og enda senere Konkordieboken og små prøver på Luthers skrifter.

I den mer utførlige fremstilling vi har vist til, kan man lese hvordan arbeidet ble utbredt. Der er heller ikke de nedbrytende meningsforskjeller og stridigheter misjonærene imellom fortidd. Også de forskjellige hjelpesmenn i Europa kan en der finne nøy-

aktig oppført. Hadde det gått slik misjonærene ønsket, ville allerede den gang arbeidet i India vært drevet som et fellestiltak av ulike kirker. Disse menn hadde et vidt syn for og en hengivenhet til saken, som kan stå som et forbilde for alle misjonærer i alle tider.

Et eksempel på dette er at de meget tidlig, alt i 1707, ytret ønske om å få innfødte medarbeidere, også prester. Det hører til denne misjons store gjerninger at det så tidlig som 23. oktober 1716 ble åpnet en lærerskole i Trankebar, og den første «nasjonal-pastor», Aron, fikk sin ordinasjon allerede 28. desember 1733, altså etter bare 27 års arbeid. Før 1. juni 1949 hadde Aron fått en anselig flokk på 140 etterfølgere i det hellige presteembete. I den gamle Trankebar-misjonens tid, som falt innenfor opplysningstiden med dens virkninger, ble hele 14 indere ordinert. Ikke alle unge kirker i gammel og nyere tid kan vise til et slikt tempo når det gjelder å ansette innfødte prester. Det mest uvanlige eksempel fra misjonshistorien finner vi på øya Ambon. Der ble den første amboniske prest tilsatt først i 1882, 360 år etter dåpen av førstegrøden og 270 år etterat hele Ambon var kristnet. Hvor helt annerledes var det ikke i Trankebar, hvor man kunne ha ventet «luthersk kvietisme»!

Også ellers har det hendt mye «for første gang» i denne den lutherske kirkes første misjon. En del har vi alt nevnt. Men det er også verd å vite at den første pikeskole i Sør-India, og sannsynligvis også i hele landet, blir omtalt i en beretning allerede den 28. desember 1707. Og hva enn andre rapporter forteller, ble også det første evangeliske trykkeri opprettet i Trankebar, hvor man tidlig og klart erkjente verdien av misjonenes litteraturarbeid. Også den evangeliske kirkes første *tamulske* trykkeri ble opprettet i Trankebar. De første misjonsleger som har reist ut for den lutherske kirke, ja, for den evangeliske kirke i Tyskland overhodet, har hatt sitt virke der.

Og selvsagt ble det i Trankebarmisjonen de første misjonærhustruer på asiatisk jord fikk sitt virke. Av hjemmestyrene i København og Halle var de først slett ikke velsett, men der ute ble de høyt skattet.

Så kan det da sies mye godt om denne misjon og om kirken som er skapt der ute, uten at man trenger å ty til tomt skryt. Andre lutherske misjoner fra forskjellige land har senere tatt opp arbeid i India. De kirkene som disse har dannet, er i dag slått sammen i Indias lutherske kirkeforbund. Dette har godt og vel 600.000 kirkelemmer og står tilsluttet Det lutherske verdensforbund.

Skal man glede seg over at de som besøker jubileumsfestlighetene i Trankebar ennå vil treffe tyske og svenske misjonsarbeidere i den lutherske kirke blant tamulene og på dette gamle misjonsfelt?

Hvor stor vår glede enn er over denne mellomkirkelige hjelp som ennå er mulig, er det også vårt ønske at denne selvstendige kirken, som nå vil stå under en indisk biskop, må vokse i åndelig styrke og evangeliserende iver — og dermed øke tallet på sine lemmer. For den første lutherske kirke i India er ikke den sterkeste. Måtte denne kirken gå frem i indre styrke og ytre selvstendighet, slik at den kan stå og være til tjeneste når engang den ekumeniske brorhjelp opphører!